

Lausunto

30.3.2022

VN/12531/2021

VN/12531/2021-OKM-26

Sosiaali- ja terveysministeriö

Opetus- ja kulttuuriministeriön lausunto vammaispalvelulainsäädännön uudistuksesta

Lausuntopyynnön diaarinumero VN/12531/2021, STM083:00/2019

Opetus- ja kulttuuriministeriö kiittää mahdollisuudesta lausua vammaispalvelulainsäädännön uudistuksesta. Ministeriö toimittaa lausuntonsa perinteisen lausunnon muodossa, jotta eri osastojen näkemykset voidaan tuoda esiin parhaalla mahdollisella tavalla. Lausunnon lopussa liikuntapolitiikan osalta lausunto kuitenkin noudattaa lausuntopalvelun kysymysrakennetta.

Yleisenä lähtökohtana opetus- ja kulttuuriministeriö toteaa, että vammaispalvelulainsäädännön uudistamisen tavoitteet ja periaatteet kaikkien yhdenvertaisuudesta ovat hyviä ja kannatettavia. Vammaispalvelulain uudistamisen myötä palvelun saamisen edellytyksenä ei jatkossa olisi tietty diagnoosi tai kuuluminen tiettyyn vammaisryhmään. Tämä lisää vammaisten henkilöiden keskinäistä yhdenvertaisuutta ja edistää merkittävästi YK:n vammaissopimuksen tavoitteita ja velvoitteita. Pääperiaatteena on, että vammainen henkilö saa palvelut osana yleistä palvelujärjestelmää yhdenvertaisesti muiden kanssa. Nämä tavoitteet ja lähtökohdat ovat opetus- ja kulttuuriministeriön mielestä kannatettavia.

Keskeisiä muutoksia opetus- ja kulttuuriministeriön näkökulmasta, joihin opetus- ja kulttuuriministeriö kiinnittää huomiota lausunnossaan

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi vammaispalvelulaki, jolla kumottaisiin voimassa oleva laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista. Lisäksi esityksessä ehdotetaan muutettavaksi kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia, sosiaalihuoltolakia, sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettua lakia sekä varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista annettua lakia. Ehdotettava vammaispalvelulaki sisältäisi säännökset vammaisille henkilöille järjestettävistä sosiaalihuollon erityispalveluista.

Hyvinvointialueen olisi järjestettävä laissa tarkoitettuja erityispalveluja, jos vammainen henkilö ei saisi yksilöllisen tarpeensa mukaisia, välttämättömiä ja sopivia, tavanomaisessa elämässä tarvitsemiaan palveluita muun lain nojalla. Lähtökohtana erityispalvelujen järjestämiselle olisi vamman tai sairauden aiheuttamasta pitkäaikaisesta toimintarajoitteesta seuraava avun tai tuen tarve. Sen sijaan diagnoosi ei määrittäisi palvelujen saamista. Hyvinvointialueen olisi huolehdittava, että palvelut toteutettaisiin sisällöltään, laadultaan ja määrältään sekä tuottamistavaltaan vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen ja edun mukaisina. Erityistä huomiota olisi kiinnitettävä vammaisen lapsen ja nuoren palvelujen toteuttamiseen. Niissä olisi otettava huomioon lapsen tai nuoren ikä ja kehitysvaihe, kommunikointitapa, mielipide sekä osallisuus ja toimintamahdollisuudet lapsen tai nuoren omassa

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Opetus- ja kulttuuriministeriö

Käyntiosoite
Besöksadress
Office

Puhelin
Telefon
Telephone

Faksi
Fax
Fax

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet

PL 29
00023 Valtioneuvosto

Meritullinkatu 10
Helsinki

0295 16001
+358 295 16001

09 135 9335
+358 9 135 9335

kirjaamo.okm@gov.fi

toimintaympäristössä. Palvelut olisi toteutettava siten, että ne turvaavat ensisijaisesti lapsen ja nuoren hyvinvointia ja kehitystä tukien hänen voimavarojaan ja vahvuuksiaan.

Kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että erityishuollon sisältö supistuisi merkittävästi, koska suurin osa siihen nykyisin kuuluvista palveluista sisältyisi uuteen vammaispalvelulakiin. Palvelut ja tukitoimet olisi siten järjestettävä ensisijaisesti uuden vammaispalvelulain mukaisesti myös kehitysvammaisten erityishuollosta annetussa laissa tarkoitetuille henkilöille.

Esitys sisältäisi säännökset vammaisen henkilön osallistumisen ja osallisuuden tukemisesta palvelutarpeen arvioinnissa, palvelujen suunnittelussa sekä toteuttamisen ja toteutumisen seurannassa ja osallistumisessa järjestettävästä tuesta.

Ehdotetun vammaispalvelulain mukaiset erityispalvelut ehdotetaan säilytettäväksi pääosin maksuttomina vastaavasti kuin nykyisessä lainsäädännössä. Maksuttomista palveluista ja asiakasmaksuista säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetussa laissa. Lisäksi muutettaisiin varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista annettua lakia.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2023.

Pyydettyinä lausuntona opetus- ja kulttuuriministeriö toteaa seuraavaa.

Lain tarkoitusta koskeva 1 § on tarkoituksenmukainen ja ottaa laajasti huomioon vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuuden, osallisuuden, itsenäisen elämän tukemisen ja riittävien sekä laadultaan hyvien palveluiden turvaamisen tärkeyden. Perusteluissa on myös nostettu erikseen esiin, että vammaisten lasten ja nuorten palveluissa laatu tarkoittaisi lisäksi oikeutta turvalliseen kasvu-ympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä asumiseen oman perheensä kanssa sekä viitattu lapsen oikeuksien sopimuksen sekä vammaissopimuksen vaatimuksiin lasten osalta.

Esityksen 2 §:ssä säädetään lain soveltamisalasta ja suhteesta muuhun lainsäädäntöön. Pykälän 2 momentissa säädetään vammaisella henkilöllä tarkoitetusta henkilöstä ja kohdan 1) mukaan, vammaisella henkilöllä tarkoitetaan tässä laissa henkilöä, jonka fyysinen, kognitiivinen tai psyykinen toimintakyky on pitkäaikaisesti heikentynyt. Opetus- ja kulttuuriministeriö esittää harkittavaksi pykälään lisäyksen kirjauksen, jolla myös aistivammaisuuden aiheuttamat toimintarajoitteet sisällytetään käsitetasolla edellä mainittuun säännökseen. Aistivamma sinänsä ei aina tarkoita fyysisen toimintakyvyn heikentymistä, mutta vaikuttaa merkittäväällä tavalla aistinvaraiseen toimintakykyyn ja suoriutumiseen välttämättömistä päivittäisistä toiminnoista. Tällä lisäyksellä selkiytettäisiin sekä näkövammaisten että kuulonäkövammaisten henkilöiden asemaa lakia sovellettaessa.

Huomiot varhaiskasvatuksen osalta

Vammaispalvelulain soveltaminen varhaiskasvatuksessa - kenelle palveluja tarjotaan vammaispalvelulain kautta – vaatii täsmentämistä

Ehdotetun lain 2 §:ssä säädettäisiin siitä, milloin laki tulisi sovellettavaksi sekä sen suhteesta muuhun lainsäädäntöön. Ehdotettu laki olisi toissijainen erityislaki, jonka soveltaminen edellyttäisi kahden edellytyksen täyttymistä yhtä aikaa eli, kun sosiaalihuoltolaki yleislakina tai muu ensisijainen laki ei turvaisi vammaisen henkilön tarpeen mukaisia sekä hänelle välttämättömiä ja sopivia palveluita ja kun henkilö täyttäisi kaikki vammaisen henkilön määritelmään liittyvät edellytykset. Sen lisäksi arvioitaisiin vielä erikseen, täytyvätkö haetun palvelun myöntämisedellytykset.

Luonnoksessa perustelujen mukaan varhaiskasvatuslain perusteella varhaiskasvatuksen järjestämisvelvollisuuteen kuuluva tuki olisi ensisijasta ehdotetun lain perusteella järjestettäviin palveluihin nähden. Lapsen saamat vammaispalvelut mahdollistaisivat kuitenkin sen, että vammaisen lapsi voisi tehdä samoja asioita kuin muut saman ikäiset vammattomat lapset tekevät. Vammaisilla lapsilla olisi oikeus ehdotetun lain mukaisiin palveluihin myös, jos palvelu olisi edellytys sille, että lapsi voi olla osallinen ja osallistua ikätasonsa mukaisesti ilman vanhempia tai muita perheenjäseniä toimintoihin, joita muut ikätoverit tekevät yleensä itsenäisesti tai muiden lasten kanssa.

Vammaisen henkilön määritelmään liittyy ehdotuksessa muun muassa pitkäaikainen, olennainen toimintakyvyn heikentyminen, joka ei johdu pääasiassa korkeaan ikään liittyvästä sairaudesta, vammasta tai rappeutumisesta, sekä välttämätön ja toistuva avun ja tuen tarve. Esityksen lähtökohtana määriteltäessä vammaisen henkilön oikeutta saada palvelua on henkilön yksilöllinen avun ja tuen tarve, ei diagnoosi.

Jotta henkilö olisi tässä laissa tarkoitettu vammainen henkilö, hänen tulee täyttää kaikki 2 §:n 2 momentin 1-6 kohdissa mainitut vammaisen henkilön kriteerit.

Varhaiskasvatuksen näkökulmasta esitystä tulee selkeyttää sen osalta, mikä taho arvioi, milloin palvelut järjestetään vammaispalvelulain nojalla. Varhaiskasvatustalakeia on vastikään muutettu (lainmuutos 1183/2021) ja lakiin on lisätty uusi 3 a luku oikeudesta varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen. Uusia tukea koskevia säännöksiä sovelletaan 1.8.2022 lähtien. Näiden varhaiskasvatustalain uusien säännösten yhteensovittamista ehdotettuun vammaispalvelulakiin tulisi selventää.

Esityksessä tulee myös selventää, tekeekö tämän vammaispalvelulain mukaisen arvion palveluista hyvinvointialueen sosiaalityöntekijä? Ja miten hyvinvointialueen sosiaalityöntekijän arvioimat palvelut järjestetään varhaiskasvatukseen? Onko niiden järjestämisestä vastuussa hyvinvointialue vai kunta, jolla on varhaiskasvatuksen järjestämisvastuu? Ostaako hyvinvointialue nämä tarvittavat palvelut kunnalta? Mikä taho vastaa hyvinvointialueen päättämien palveluiden kustannuksista. Nämä seikat jäävät esityksessä epäselviksi ja niitä tulee selventää yhteistyössä opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa jatkovalmistelussa.

Yksityiskohtaisena kysymyksenä 2 §:n 3 momentin osalta esitetään harkittavaksi, tulisiko viittauksiin lisätä myös varhaiskasvatustalakei (540/2018).

Vammaisen henkilön osallistumisen ja osallisuuden tukeminen, palvelutarpeen arviointi sekä asiakassuunnitelma

Ehdotetun lain 3 §:ssä ja sen perusteluissa on tuotu hyvin esiin vammaisen henkilön oikeus osallistua palvelutarpeen arviointiin sekä palveluiden suunnitteluun. Perusteluissa on myös hyvin tuotu esiin erityisesti lasten ja nuorten mahdollisuutta ilmaista mielipiteitään.

Perusteluissa tulisi kuitenkin täsmentää, miten vammaispalvelulain mukainen palvelutarpeen arviointi toteutetaan varhaiskasvatuksen piirissä olevan lapsen osalta. Varhaiskasvatustalain 23 §:n mukaisesti kaikille päiväkodissa tai perhepäivähoidossa oleville lapsille on laadittava henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma lapsen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon toteuttamiseksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan on kirjattava tavoitteet lapsen varhaiskasvatuksen toteuttamiseksi lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevalla tavalla sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi. Suunnitelmaan kirjataan myös lapsen tuen tarve, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden arviointi. Pykälän mukaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen voivat osallistua lapsen kehitystä ja oppimista tukevat muut viranomaiset, asiantuntijat ja muut tarvittavat tahot.

Lapsikohtainen varhaiskasvatussuunnitelma sekä vammaispalvelulain mukainen palvelutarpeen arviointi tulee toteuttaa koordinoitujen ja siten, että tukitoimet muodostavat toiminnallisen kokonaisuuden. Sujuvista yhteistyörakenteista vammaispalveluiden ja varhaiskasvatuksen välillä tulee huolehtia ja yhteistyön veloitetta on hyvä tuoda esiin myös esityksen perusteluissa, kun vammaispalvelut siirtyvät hyvinvointialueiden vastuulle ja varhaiskasvatus jää kuntien järjestämisvastuulle.

Esityksen 4 §:n perusteluissa palvelutarpeen arvioinnista ja asiakassuunnitelmasta todetaan laajasti sosiaalihuoltolain velvoitteista, kuten esimerkiksi että erityistä tukea tarvitsevien lasten ja muiden erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden palvelutarpeen arvioinnin tekemisestä vastaa virkasuhteessa oleva sosiaalityöntekijä. Pykälässä myös todetaan sosiaalihuoltolain 41 §:n edellyttämästä monialaisesta yhteistyöstä. On hyvä, että perusteluissa mainitaan myös varhaiskasvatustalassa säädetty monialaista yhteistyötä koskeva säännös (7 §). Esityksen mukaan sosiaalityöntekijän olisi mahdollisimman varhaisessa vaiheessa oltava yhteydessä muihin viranomaisiin ja toimijoihin esimerkiksi varhaiskasvatuksessa tai opetustoimessa. Perusteluiden osalta esitetäänkin harkittavaksi, voisiko perusteluissa asiakassuunnitelman osalta kuvata selkeämmin hyvinvointialueen ja kunnan välisen yhteistyön toteuttamista, jotta voitaisiin varmistaa toimivat yhteistyörakenteet.

Päätöksenteko

Esitetyn lain 5 §:ssä säädetään päätöksenteosta ja palveluiden toteuttamisesta. Opetus- ja kulttuuriministeriö pitää hyvänä, että vammaisen henkilön sosiaalipalveluiden järjestämisestä asiakkaalla on oikeus saada kirjallinen päätös. Hyvää on myös, että pykälän 3 momentin mukaan palveluiden järjestäjän on huolehdittava, että vammaisen henkilön eri lakeihin perustuvat palvelut muodostavat tämän lain tarkoitusta toteuttavan yhtenäisen kokonaisuuden. Kannatettavana ministeriö pitää myös sitä, että pykälän 4 momentissa kiinnitetään lisäksi huomiota lapsen etuun sekä siihen, että vammaisen lapsen ja nuoren palveluiden toteuttamisessa on otettava huomioon lapsen tai nuoren ikä ja kehitysvaihe, kommunikointitapa, mielipide sekä osallisuus ja toimintamahdollisuudet lapsen tai nuoren omassa toimintaympäristössä. Palvelut on toteutettava siten, että ne turvaavat

ensisijaisesti lapsen ja nuoren hyvinvoinnin ja kehityksen tukien hänen voimavarojaan ja vahvuuksiaan.

Perusteluissa jää epäselväksi, voiko hyvinvointialueen sosiaalityöntekijä päättää kunnan järjestämistä vastuulla olevassa varhaiskasvatuksessa järjestettävistä palveluista. Tällöin epäselväksi myös jää, mikä taho vastaa näiden palveluiden kustannuksista. Tätä tulee perusteluissa vielä selkeyttää.

Erityispalvelut

Esitetyn lain luvussa 2 (Erityispalvelut) 6 §:ssä (Avun ja tuen tarpeisiin vastaavat palvelut) säädettäisiin ehdotettuun lakiin sisältyvistä vammaisen henkilön yksilöllisiin avun ja tuen tarpeisiin vastaavista palveluista. Pääosa palveluista kuuluisi hyvinvointialueen erityisen järjestämismallisuuden piiriin, kuten nykyisessä vammaispalvelulain. Vammaisella henkilöllä olisi näihin palveluihin subjektiivinen oikeus ehdotetussa laissa määriteltynä edellytysten täyttyessä. Nämä palvelut on lueteltu pykälän 1 momentissa. Lisäksi hyvinvointialue järjestäisi varattujen määrärahojen mahdollistamassa laajuudessa hyvinvointialueen yleisen järjestämismallisuuden piiriin kuuluvia määrärahasidonnaisia palveluita tai taloudellista tukea.

Valmennus

Ehdotetun 6 pykälän 1 momentin kohdan 1 palvelu on valmennus, josta säädetään tarkemmin ehdotetun lain 7 §:ssä. Ehdotetun lain 7 §:n 1 momentin mukaan valmennus on tavoitteellinen ja määräaikainen palvelu, jonka tarkoituksena on vahvistaa vammaisen henkilön itsenäisessä elämässä tarvitsemia taitoja sekä perheen valmiuksia tukea vammaista henkilöä erilaisissa elämäntilanteissa. Oikeudesta valmennukseen säädetään pykälän 2 momentissa. Pykälän 3 ja 4 momenteissa säädetään vammaisen henkilön perheen ja muiden läheisten oikeudesta saada valmennusta.

Valmennusta vastaavia palveluita järjestetään nykyisin kehitysvammalain 2 §:n perusteella ohjauksena, kuntoutuksena, toiminnallisena valmennuksena ja työhönvalmennuksena sekä vammaispalvelulain 8 §:n 1 momentin perusteella kuntoutusohjauksena ja sopeutumisvalmennuksena. Vammaispalvelulain mukaisena sopeutumisvalmennuksena annetaan nykyisen lainsäädännön mukaisesti viittomakielen opetusta sekä puhetta tukevien ja korvaavien kommunikointikeinojen ohjausta.

Perusteluissa todetaan, että kehitysvammaiselle lapselle on voitu myöntää varhaiskasvatus erityishuoltona kehitysvammalain perusteella. Tämä oikeus ns. kuntouttavaan varhaiskasvatukseen säädettiin silloin, kun lapsilla ei ollut subjektiivista oikeutta varhaiskasvatukseen ja näin varmistettiin, että lapsi pääsi silloiseen päivähoitoon ja kun päivähoito oli kirjattu erityishuolto-ohjelmaan, se oli perheelle maksutonta. Perusteluissa tulisi kirkastaa, miten tämä valmennus toteutuu jatkossa varhaiskasvatuksessa. Vain pykälää lukemalla ei selviä, että valmennus ilmeisesti jatkossa toteutuu alle kouluikäisten lasten osalta siten, että he osallistuvat varhaiskasvatukseen. Onko varhaiskasvatus siis pienten lasten osalta vammaispalvelulain tarkoittamaa valmennusta. Tätä pitäisi myös perusteluissa tarkentaa. Valmennus-käsitteen käyttö laissa tarkoitetusta palvelusta varhaiskasvatusikäisten lasten osalta ei ole kovinkaan kuvaava eikä tätä varmasti tunnusteta varhaiskasvatuksen kentällä varhaiskasvatusikäisten lasten palveluksi. Käsite saattaa olla myös lasten vanhemmille outo. Opetus- ja kulttuuriministeriön näkemyksen mukaan varhaiskasvatuksen osalta ei ole tarpeen luoda vammaispalvelulain kautta uusia varhaiskasvatuksessa käytettäviä käsitteitä, vaan myös vammaispalvelulain nojalla varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten varhaiskasvatuksessa noudatetaan varhaiskasvatuslain käsitteitä. Tältä osin esitystä on hyvä vielä tarkentaa.

Perusteluissa todetaan, että ”hyvinvointialueen olisi järjestettävä vammaisen lapsen varhaiskasvatus tämän ehdotetun säännöksen mukaisena valmennuksena silloin, jos vammaisen lapsi ei saa yksilöllisen tarpeensa mukaisia välttämättömiä ja sopivia varhaiskasvatuksen palveluita varhaiskasvatuslain (540/2018) perusteella. Ehdotettu laki olisi siis erityislakina toissijainen suhteessa varhaiskasvatuslakiin. Arvioitaessa varhaiskasvatuksen sopivuutta vammaiselle lapselle olisi otettava huomioon vammaisen lapsen oikeus saada varhaiskasvatusta, varhaiskasvatuksen sisältö ja tavoitteet sekä varhaiskasvatuslakiin lisätty oikeus saada yksilöllistä tukea.” Edelleen perusteluissa todetaan, että ”varhaiskasvatusta voitaisiin myöntää ehdotetun lain perusteella, jos vammaisella lapsella arvioitaisiin olevan välttämätön tarve sellaiseen osallistumiseen tukeen, mitä varhaiskasvatuslakiin perustuen ei voitaisi myöntää.” Perusteluihin olisi hyvä kirjata myös valmennusta koskevan säännöksen osalta kenen toimesta tämä arvio tehdään, ja mikä taho päätöksen tekee ja toimeenpanee. Tämä on erityisen tärkeää tilanteissa, jossa varhaiskasvatuspalvelut ovat edelleen kunnan järjestämistä vastuulla ja sote-palvelut siirtyvät hyvinvointialueelle.

Pykälän 7 § 2 momentin 2 kohta vammaisen henkilön oikeutta saada valmennusta, jos hän tarvitsee sitä välttämättä kommunikointiin. Perusteluiden mukaan momentin 2 kohta sisältäisi viittomakieleen ja erilaisiin kommunikointikeinoihin liittyvän valmennuksen siltä osin kuin se ei kuuluisi terveydenhuollon lääkinnällisen kuntoutuksen vastuulle. Perusteluissa olisi hyvä selkeyttää, voiko tämän säännöksen turvin järjestää viittomakielen opetusta myös esimerkiksi varhaiskasvatuksessa olevalle lapselle.

Pykälän 7 § 3 momentissa säädettäisiin vammaisen henkilön perheen ja muiden hänelle läheisten henkilöiden subjektiivisesta oikeudesta saada valmennusta keskinäisen kommunikaation ja vammaisen henkilön tukemiseksi merkittävässä elämän muutostilanteissa. Perusteluissa todetaan, että ”vammaiselle henkilölle läheisiä henkilöitä voisivat olla esimerkiksi päiväkodin, koulun tai opiskelupaikan henkilökunta.” Edelleen perusteluissa todetaan, että vammaisen henkilön ja hänen perheenjäsentensä tai muiden läheisten henkilöiden keskinäisen kommunikaation tukemisella tarkoitettaisiin viittomakielen opetusta tai puhetta tukevien tai korvaavien kommunikointikeinojen ohjausta. Voisiko perusteluissa vielä täsmentää, mitä tämä käytännössä tarkoittaa, mikä taho tämän ohjauksen järjestäisi ja kustantaisi. Nyt perusteluissa todetaan ainoastaan seuraavasti: Vammaisen henkilön perheelle tai muille hänelle läheisille henkilöille järjestettävä palvelu kuuluisi pääsääntöisesti hyvinvointialueen yleisen järjestämisvelvollisuuden piiriin. Epäselväksi jää, esimerkiksi kuinka paljon viittomakielen opetusta, tai puhetta tukevien tai korvaavien kommunikointikeinojen ohjausta varhaiskasvatuksen henkilöstö voisi saada vammaispalvelulain kautta?

Valmennuksen toteuttaminen

Lakiehdotuksen 8 §:ssä säädetään valmennuksen toteuttamisesta. Perustelujen mukaan vammaisen henkilön yksilölliset tarpeet ja elämäntilanne olisi otettava huomioon arvioitaessa valmennuksen tarvetta, tavoitteita ja sisältöä sekä määrää, kestoa ja toteutustapaa. Arviointi olisi tehtävä yhdessä vammaisen henkilön tai tarvittaessa hänen läheisensä kanssa. Vammaisella henkilöllä olisi oikeus saada valmennusta palvelutarpeen arvioinnissa todetun yksilöllisen tarpeen mukaisesti. Valmennusta voitaisiin antaa henkilökohtaisena tai ryhmässä toteutettavana palveluna taikka muiden palveluiden osana. Tarvittaessa valmennus olisi suunniteltava ja toteutettava yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollon, erityisesti kuntoutuksen, sekä opetuksen ammattilaisten kanssa. Opetus- ja kulttuuriministeriön näkemyksen mukaan nämä valmennuksen toteuttamiseen liittyvä säännös ja sen perustelut ovat kannatettavia, mutta esimerkiksi varhaiskasvatuksen näkökulmasta niitä tulisi ehdottomasti tarkentaa, jotta varhaiskasvatuksen järjestäjälle on selvää, miten valmennuksen toteutuminen varhaiskasvatuksessa olevalle lapselle toteutettaisiin ja missä tilanteissa varhaiskasvatuksessa olevan lapsen osalta valmennus tulisi kyseeseen.

Henkilökohtainen apu

Lakiehdotuksen henkilökohtaista apua koskeva säännös (9§) ei ilmeisesti koske varhaiskasvatukseen myönnettävää avustajaa. Jos näin on, tämä olisi hyvä todeta selkeästi säännöskohtaisissa perusteluissa selkeyden vuoksi.

Erityinen tuki

12 §:n 1 momentin mukaan erityinen tuki on palveluiden kokonaisuus, jonka tarkoituksena on tukea vammaisen henkilön vuorovaikutusta, osallisuutta ja omia valintoja sekä antaa moniammatillista tukea vaativissa tilanteissa. Erityinen tuki on tarkoitettu vain niihin tilanteisiin, joissa vammaisen henkilön yksilöllistä tukea ei ole mahdollista toteuttaa muilla tämän tai muun lain mukaisilla palveluilla. Pykälän 2 momentissa säädetään oikeudesta erityiseen tukeen.

Perusteluissa todetaan, että erityinen tuki on palvelukokonaisuus, jonka muodostavat erityinen osallisuuden tuki, tuettu päätöksenteko ja vaativa moniammatillinen tuki. Erityisen tuen saajina olevat vammaiset henkilöt täyttäisivät lähes poikkeuksetta sosiaalihuoltolain 3 §:n 3 kohdan mukaisen erityisen tuen tarpeessa olevan henkilön määritelmän. Vaativaa moniammatillista tukea on myönnetty kehitysvammalain perusteella erityishuoltona. Tarkoituksena on turvata edelleen mahdollisuus saada tätä vaativaa moniammatillista osaamista edellyttävää tukea. Tarkoituksena on, että kaikissa palveluissa otetaan huomioon vammaisen henkilön erityiset tarpeet ja tuetaan hänen vuorovaikutustaan, osallisuuttaan ja omia valintojaan.

Myös varhaiskasvatuslaissa (lain muutos 1183/2021) käytetään jatkossa vaativimmasta tuen muodosta termiä erityinen tuki. Ehdotetun lain ja varhaiskasvatuslaissa säädetyn erityisen tuen suhde jää nyt epäselväksi ja perusteluissa tulee selvittää näiden kahden säännöksen soveltamista varhaiskasvatuksen piirissä olevien lasten osalta. Erityisesti selvennystä tarvitaan pykälän 2 momentin 3 kohdan moniammatillista osaamista edellyttävää tukea vaativissa tilanteissa koskevan säännöksen osalta. Jos ehdotetun lain 12 §:ä sovelletaan myös varhaiskasvatuksessa olevien lasten

kohdalla tulee myös ehdotetun lain 13 §:n (Erityisen tuen toteuttaminen) perusteluista siltä osin tarkistaa.

Liikkumisen tuesta säädetään ehdotetun lain 21 §:ssä. Perusteluista ei käy ilmi sovelletaanko liikkumisen tukea koskevaa säännöstä myös varhaiskasvatuksen piirissä olevan lapsen osalta. Varhaiskasvatustalakiin ei sisälly oikeutta kuljetukseen ja tämän vuoksi on edelleen tarpeen huolehtia vammaispalvelun lainsäädännön kautta vammaisten lasten mahdollisuus saada kuljetuspalveluita tilanteissa, joissa huoltajilla ei ole mahdollisuutta huolehtia lasten kuljetuksesta varhaiskasvatuksen palveluihin. Pykälän perusteluissa todetaan, että kuten nykyisinkin, hyvinvointialueella olisi velvollisuus järjestää kustannuksiltaan kohtuullinen liikkumisen tuki. Koskeeko tämä myös kuljetuksia varhaiskasvatukseen vai olisivatko nämä kustannukset kunnan vastuulla. Tämä tulee selvittää perusteluissa.

Huomiot taloudellisiin vaikutuksiin varhaiskasvatuksen osalta

Taloudellisten vaikutusten osalta opetus- ja kulttuuriministeriö toteaa, että kuten esitykseen on kirjattu esityksen myötä aiemman kehitysvammalain mukainen kuntouttava varhaiskasvatus laajenee koskemaan kehitysvammaisten lasten lisäksi myös muita vammaisia lapsia. Palvelua myönnettäisiin vammaispalvelulain mukaisena valmennuksena, jolloin asiakkaat saavat varhaiskasvatuksen maksutta ja lisäksi ainakin osa lapsista saisi kuljetukset varhaiskasvatukseen liikkumisen tukena. Esityksessä arvioidaan, että uuden lain myötä kuntouttavan varhaiskasvatuksen ehdot täyttävien uusien lasten määrä olisi kokonaisuudessaan 1 920 lasta ikäryhmässä 0-5-vuotiaat. Tämä on 0,63 prosenttia ikäryhmästä. Lapsimäärän arvioiminen on haastavaa, eikä opetus- ja kulttuuriministeriöllä ole lisättävää esityksen kustannusvaikutuksiin varhaiskasvatuksen osalta. Esityksessä lapsimäärän lisääntymisen ei arvioida vaikuttavan henkilöstömäärään ja asiakasmaksutulojen väheneminen on arvioitu vähäiseksi. Ministeriö toteaa, että opetus- ja kulttuuriministeriöllä ei ole varattuna rahoitusta maksuttoman varhaiskasvatuksen laajentumiseen nykyistä suuremmalle lapsijoukolle.

Ministeriö huomauttaa, että varhaiskasvatuslaissa ei käytetä termiä kuntouttava varhaiskasvatus, joten esityksessäkin olisi syytä vielä harkita terminologiaa tältä osin. Maksuttoman varhaiskasvatuksen tarjoaminen lain tarkoittamille lapsille edellyttää varhaiskasvatuksen asiakasmaksulain muuttamista siten kuin esityksessä todetaan. Ministeriö kuitenkin toteaa, että lailla tulee voida selkeästi määritellä, ketkä lapset kuuluvat tämän vammaispalvelulain nojalla tarjottavan maksuttoman varhaiskasvatuksen piiriin. Esityksessä tulee myös selkeästi todeta, vastaako näiden lasten varhaiskasvatuksen kustannuksista hyvinvointialue vai kunnat. Valmennuksen kustannusten osalta ministeriö toteaa, ettei näissä kustannuslaskelmissa ollut mitään mainintaa valmennuksen järjestämisen kustannusvaikutuksista esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstölle.

Korkeakouluopetuksen ja vapaan sivistystyön huomiot esitykseen

Opetus- ja kulttuuriministeriö kiinnittää huomiota korkeakouluopetuksen ja vapaan sivistystyön näkökulmasta esityksen säännöksiin 9 § henkilökohtainen apu, 21 § liikkumisen tuki, 23 § liikkumisen tuen määrä ja 24 § liikkumisen tuen laajuus.

Vammaispalvelulain 9 §:ssä säädettäisiin oikeudesta henkilökohtaiseen apuun. Pykäläkohtaisissa perusteluissa todetaan: ”Opiskelulla tarkoitettaisiin säännöksessä sellaista opiskelua, joka johtaa tutkinnon tai ammatin saavuttamiseen tai parantaa valmiuksia tällaiseen opiskeluun taikka vahvistaa vammaisen henkilön ammattitaitoa ja parantaa hänen mahdollisuuttaan työllistyä. Työhön ja opiskeluun sisältyisi nykyisen lain tavoin myös niihin kuuluva matkustaminen silloin, kun sitä voidaan pitää tavanomaiseen elämään kuuluvana.”

Pykälässä 23 § puolestaan säädettäisiin liikkumisen tuen määrästä. Pykälän perusteluissa todetaan: ”Opiskelumatkoina korvattaisiin matkat, jotka liittyvät sellaiseen opiskeluun, joka johtaa tutkintoon tai ammattiin taikka parantaa henkilön mahdollisuuksia työllistyä esimerkiksi henkilön ammattitaitoa vahvistamalla. Tällaista opiskelua on myös valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus. Opiskelumatkaksi ei katsottaisi sellaiseen harrastusluonteiseen opiskeluun liittyvä matkaa, jonka ei voida näyttää parantavan henkilön mahdollisuuksia työllistyä. Näihin matkoihin olisi mahdollista käyttää muuhun tavanomaiseen elämään tarkoitettua liikkumisen tukea.”

Opetus- ja kulttuuriministeriön näkemyksen mukaan perusteluissa jää epäselväksi se, mikä taho arvioi ja päättää sen, millaisen opiskelun voidaan katsoa täyttävän esityksessä mainitut edellytykset: ”parantaa valmiuksia tällaiseen opiskeluun taikka vahvistaa vammaisen henkilön ammattitaitoa ja parantaa hänen mahdollisuuttaan työllistyä” ja ”parantaa henkilön mahdollisuuksia työllistyä esimerkiksi henkilön ammattitaitoa vahvistamalla” tai päättää, etteivät edellytykset täyty: ”Opiskelumatkaksi ei katsottaisi sellaiseen harrastusluonteiseen opiskeluun liittyvä matkaa, jonka ei voida näyttää parantavan henkilön mahdollisuuksia työllistyä.” Opetus- ja kulttuuriministeriön

näkemyksen mukaan yhdenvertaisen kohtelun ja päätösten tasalaatuisten varmistamiseksi tulisi tarkentaa, mihin arviointi perustuu ja miten yhdenvertaisuus päätöksenteossa varmistetaan.

Lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriö pitää tärkeänä, että tässä laissa säädettyjen apujen, tukien ja palveluiden (kuten 9 § henkilökohtainen apu, 21 § liikkumisen tuki, 23 § liikkumisen tuen määrä, 24 § liikkumisen tuen laajuus) saamisen edellytyksenä olevaksi opiskeluksi katsotaan avoimessa korkeakouluissa (yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa) suoritettavat opinnot, jotka suoritettuaan henkilö voi hakea tutkinnonsuoritusoikeutta korkeakouluun (nk. avoimen korkeakoulun väylä), sillä näiden opintojen suorittaminen parantaa henkilön valmiuksia korkeakouluopintoihin ja mahdollisuuksia korkeakoulutukseen hakeutumiseen.

Hallitus on sitoutunut edistämään korkeakoulutuksen saavutettavuutta ja aliedustettujen ryhmien korkeakoulutukseen pääsyä ja korkeakouluopintojen suorittamista. Opetus- ja kulttuuriministeriön kesäkuussa 2021 julkaisemassa korkeakoulutuksen saavutettavuussuunnitelmassa (Kohti saavutettavampaa korkeakoulutusta ja korkeakoulua: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-838-0>) on tarkasteltu korkeakoulutuksen saavutettavuutta mm. toimintarajoitteisuuden ja vammaisuuden osalta. Korkeakouluopiskelijoiden vammaisuudesta ei ole olemassa rekisteripohjaisia tilastoja, mutta selvitysten pohjalta (Nurmi-Koikkalainen ym. 2017. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-946-0>) tiedetään, että toimintarajoitteisista henkilöistä vain 23 % on suorittanut korkea-asteen tutkinnon, kun koko väestön vastaava osuus on yli 40 %. Vammaiset henkilöt ovat aliedustettuja korkeakoulutuksessa, vaikka he hyötyisivät korkeakoulutuksesta erityisesti.

Vapaan sivistystyön osalta kansanopistojen pitkäkestoisessa koulutuksessa opiskelevien vaikeasti vammaisten oikeudesta henkilökohtaiseen apuun on kunnissa vaihtelevia tulkintoja. Esityksessä tilannetta on pyritty parantamaan, mutta opetus- ja kulttuuriministeriö esittää, että perusteluja olisi tältä osin hyvä vielä selkeyttää ja muokata siten, ettei muodostu ristiriitaa vapaata sivistystyötä koskevan lainsäädännön kanssa. Esityksessä henkilökohtaisen avun (§ 9) perusteluissa (s. 193) todetaan kansanopistokoulutuksesta, että ”Edellytyksenä olisi, että kansanopiston koulutus täyttää henkilökohtaista apua koskevassa säännöksessä tarkoitetun opiskelun kriteerit eli johtaa jonkin tutkinnon tai ammatin saavuttamiseen tai vahvistaa vammaisen henkilön ammattitaitoa sekä parantaa hänen työllistymismahdollisuuksiaan.” Edellisessä kappaleessa asia on muotoiltu näin: ”Opiskelulla tarkoitettaisiin säännöksessä sellaista opiskelua, joka johtaa tutkinnon tai ammatin saavuttamiseen tai parantaa valmiuksia tällaiseen opiskeluun taikka vahvistaa vammaisen henkilön ammattitaitoa ja parantaa hänen mahdollisuutta työskennellä. Opetus- ja kulttuuriministeriö toteaa, että koska kansanopistojen vapaan sivistystyön lain (632/1998) mukaisesti järjestetty koulutus ei voi johtaa ammattiin tai tutkintoon ehdotetaan, että lause muutettaisiin seuraavasti: Edellytyksenä olisi, että kansanopiston koulutus täyttää henkilökohtaista apua koskevassa säännöksessä tarkoitetun opiskelun kriteerit eli parantaa valmiuksia tutkinnon tai ammatin opiskeluun tai vahvistaa vammaisen henkilön ammattitaitoa sekä parantaa hänen työllistymismahdollisuuksiaan.

Vapaan sivistystyön osalta opetus- ja kulttuuriministeriö myös kiinnittää huomiota henkilökohtaisen avun määrään, josta säädetään esityksen 9 §:ssä. Esityksen mukaan ”vammaisella henkilöllä on oikeus saada henkilökohtaista apua päivittäisissä toimissa, työssä ja opiskelussa sen verran kuin hän välttämättä tarvitsee. Lisäksi vammaisella henkilöllä on oikeus saada henkilökohtaista apua vuorovaikutuksessa, vapaa-ajan toiminnassa tai yhteiskunnallisessa osallistumisessa vähintään 30 tuntia kuukaudessa, jollei tätä pienempi tuntimäärä riitä turvaamaan henkilön välttämätöntä avuntarvetta.” Esitetty 30 tuntia vaikuttaa vähäiseltä ottaen huomioon myös esityksen perusteluissa mainittu tosiasia, että vammaisella henkilöllä menee samaan toimintaan, kuten esimerkiksi kotitöihin tai liikkumiseen, yleensä vammasta johtuen enemmän aikaa kuin vammattomalla henkilöllä.

Liikkumisen tuen (21 §) perusteluissa todetaan, että ”Säännöksessä tarkoitettu runsas liikkumisen tarve voisi johtua esimerkiksi työssä käymisestä tai opiskelusta.”. Opetus- ja kulttuuriministeriö katsoo, että perusteluissa työssäkäyntiin ja opiskeluun tulisi rinnastaa myös (säännöllinen) vapaaehtoistoiminta, jolloin alle 65-vuotiailla (esim. ikärajan alittavilla eläkeläisillä) olisi mahdollisuus toimia aktiivisesti kolmannella sektorilla (vrt. Ikäohjelma-tavoitteet vapaaehtoistyöstä). Tämä olisi hyvä mainita perusteluissa.

Liikkumisen tuen määrää (23 §) koskevissa perusteluissa todetaan, että ”Opiskelumatkoina korvattaisiin matkat, jotka liittyvät sellaiseen opiskeluun, joka johtaa tutkintoon tai ammattiin taikka parantaa henkilön mahdollisuuksia työllistyä esimerkiksi henkilön ammattitaitoa vahvistamalla.”. Opetus- ja kulttuuriministeriö viittaa edellä mainittuun perusteluun ja ehdottaa, että perusteluksi muutetaan: ”Opiskelumatkoina korvattaisiin matkat, jotka liittyvät sellaiseen opiskeluun, joka johtaa tutkintoon tai ammattiin, tai parantaa valmiuksia tällaiseen opiskeluun taikka parantaa henkilön mahdollisuuksia työllistyä esimerkiksi henkilön ammattitaitoa vahvistamalla.”.

Lopuksi opetus- ja kulttuuriministeriö kiinnittää huomiota taloudelliseen tukeen (25 §) ja sen perusteluihin. Jos tekniset ratkaisut ovat välttämättömiä vammaiselle, mutta kohtuullisista

kustannuksista korvataan vain puolet, onko vaarana, että osa vammaisista ei taloudellisista syistä voi hankkia näitä teknisiä ratkaisuita? Onko mahdollista, että tällä säännösmuotoilulla suljetaan osa vammaisista esim. koulutukseen ja yhteiskuntaan osallistumisen ulkopuolelle silloin, kun heillä ei ole varaa kustantaa toista puolta itse? Jos pykälä jää lopulliseen hallituksen esitykseen ehdotetun kaltaisena ja vaikka muotoilu olisi jatkoa nykykäytännölle, tulisi hallituksen esityksen perusteluita täydentää tältä osin. Lausunnolla olevassa luonnoksessa kustannusten korvaamista puolittain ei ole perusteltu eikä sen vaikutuksia ole arvioitu.

Säännösehdoituksissa taloudellisen tuen (25 §) ja esteettömän asumisen (17 §) pykäliksi vammaiselle henkilölle asetettaisiin kuuden kuukauden määräaika, jonka puitteissa tukea olisi haettava. Opetus- ja kulttuuriministeriö kehottaa pohtimaan, olisiko kyseiseen pykälään syytä jättää jonkinlainen takaportti sellaisia tilanteita varten, joissa vammaisen ei ole itsestään riippumattomasta syystä voinut hakea taloudellista tukea määräajassa. Jos vammaisen on esimerkiksi joutunut pitkäaikaiseen sairaalahoitoon eikä siksi ole voinut hakea tukea, oikeuden menettäminen tukeen tuntuisi kohtuuttomalta.

Kulttuuri- ja taidepolitiikan huomioid esitykseen

Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuri- ja taidepolitiikan osasto toteaa vielä yleisinä huomioinaan, että kaikilla kansalaisilla tulee olla mahdollisuudet kehittää itseään myös koulutuksen ja kulttuuripalvelujen avulla. Vammaisten henkilöiden perusoikeuksia turvaavat palvelukokonaisuudet, kulttuuripalvelut mukaan lukien, tulisi sisällyttää osaksi tukipalveluita. Vammaisilla henkilöillä on oikeus osallistua kulttuurielämään, kehittää luovia, taiteellisia ja älyllisiä kykyjään ja ymmärrystään. Heillä on oikeus yhdenvertaisesti muiden kanssa kulttuuri- ja kieli-identiteettiinsä kuten viittomakielten ja kuurojen kulttuurin, tunnustamiseen ja tukeen. Vammaisten henkilöiden kulttuuristen oikeuksien toteutumiseksi tulee varmistaa, että henkilöille taataan yhdenvertaiset mahdollisuudet kulttuuripalveluihin. Vammaispalvelulain turvin varmistetaan, että palvelut toteutetaan sisällöltään ja laajuudeltaan vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen ja edun mukaisina.

Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Taiteen edistämiskeskus tukevat vammaisyhteisöjen kulttuuritoimintaa ja kulttuurin saavutettavuuden edistämistä. Julkinen tuki on ollut edellytys vammaisyhteisöjen kulttuuritoiminnan säilymiselle ja kehittämiselle sekä vammaisille henkilöille saavutettavien taide- ja kulttuuripalvelujen lisääntymiselle. On tärkeää, että vammaispalvelulaki omalta osaltaan mahdollistaa erityis- ja tukipalveluidensa kautta vammaisten henkilöiden osallistumisen yhteiskuntaan täysipainoisesti ja yhdenvertaisesti.

Opetus- ja kulttuuriministeriö kiittää lakiesitystä siitä, että siinä kiinnitetään huomiota myös vammaisten henkilöiden tiedon saatavuuteen. Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla toimii virasto Näkövammaisten kirjasto (Celia), jonka tehtävänä on antaa näkövammaisille ja muille lukemisesteisille mahdollisuus tiedonsaantiin, opiskeluun, kirjallisuuden ja taiteen harrastukseen ja virkistykseen. Näkövammaisten kirjasto koskevaa lakia ollaan parhaillaan uudistamassa (OKM46:00/2020). Lakiuudistuksen tavoitteena on uudistaa Celiää koskeva laki siten, että laki huomioi yhteiskunnassa ja kirjaston toimintaympäristössä tapahtuneet muutokset. Lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriö rahoittaa Kuurojen liitto ry:n ylläpitämää Viittomakielistä kirjastoa. Kirjasto ostaa, tuottaa ja välittää suomalaista ja suomenruotsalaista viittomakielistä tieto- ja kulttuuriaineistoa vapaasti kaikkien viittomakielisten ikäryhmien käyttöön.

Perustuslaillisiin oikeuksiin kuuluu yksilön oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin. Lakiesitykseen on kirjattu, että vammaisen henkilön osallistumista ja osallisuutta tukevan sääntelyn yhtenä lähtökohtana on tukea näitä oikeuksia henkilön elämäntilanteen edellyttämällä tavalla. Tällä on merkitystä muun muassa ruotsinkielisten, saamelaiden ja viittomakielisten vammaisten henkilöiden osallistumisen ja osallisuuden tukemisessa. On ensisijaisen tärkeää, että lakiluonnoksessa huomioidaan laajasti vammaisen henkilön yksilölliset tarpeet, äidinkieli sekä kulttuurinen tausta palvelutarpeita määriteltäessä. Kulttuuritaustan huomioiminen tulee ajankohtaiseksi ja korostuu erityisesti pakolais- ja maahanmuuttajataustaisten henkilöiden osallisuuden tukemisessa.

Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen huomioid esitykseen

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi vammaispalvelulaki, joka sisältäisi säännökset vammaisille henkilöille järjestettävistä sosiaalihuollon erityispalveluista. Laki täydentäisi sosiaalihuollon yleislakina sovellettavaa sosiaalihuoltolakia ja muita lakeja. Vammaisten henkilöiden tarvitsemaan terveydenhuoltoon sovellettaisiin terveydenhuoltolakia. Lisäksi vammaisille henkilöille järjestettäisiin muun sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännön mukaisia palveluita ja tukea heidän tarpeidensa mukaisesti.

Ehdotetun lain soveltamisalan piiriin kuuluvia henkilöitä kuvattaisiin laissa käsitteellä vammaisen henkilö. Hyvinvointialueen olisi järjestettävä esityksessä tarkoitettuja erityispalveluita, jos henkilö ei

saisi muun lain nojalla yksilöllisen tarpeensa mukaisia riittäviä ja sopivia palveluita, joita hän tarvitsee voidakseen toimia yhdenvertaisesti muiden kanssa.

Palveluita järjestettäisiin henkilön pitkäaikaisesta toimintakyvyn heikkenemisestä seuraavan välttämättömän ja toistuvan avun, tuen tai huolenpidon tarpeen perusteella. Avulla, tuella ja huolenpidolla vastattaisiin henkilön fyysisen, psyykkisen ja kognitiivisen toimintakyvyn heikkenemisestä aiheutuviin tarpeisiin. Välttämättömyyden käsite kuvaisi avun tai tuen välttämättömyyttä henkilön suoriutumisessa tavanomaisen elämän eri toiminnoista. Välttämättömyydellä ei tarkoitettaisi vain elämisen perusedellytysten täyttymistä, vaan ihmisarvoisen elämän edellytysten täyttymistä muuttuvana ja kehittyvänä kulttuurisidonnaisena käsitteenä. Opetus- ja kulttuuriministeriö toteaa, että on tärkeää, että vammaiset henkilöt voivat saada tarvitsemansa palvelut myös opiskelua varten, sillä koulutuksen voidaan katsoa olevan välttämätöntä jokaiselle nuorelle mahdollisemman itsenäisen elämän ja työllistymisen tai mielekkäiden työtehtävien löytymisen vuoksi.

Ehdotetun lain mukaisten palveluiden saaminen edellyttäisi jatkossakin vamman tai sairauden aiheuttamasta pitkäaikaisesta toimintakyvyn heikkenemisestä seuraavaa välttämätöntä ja toistuvaa avun, tuen tai huolenpidon tarvetta. Tarve voi olla joko monialaista ja runsasta tai määrältään vähäisempää tai vain jollakin elämän alueella esiintyvää, mutta henkilön toimintakyvyn ja tavanomaisessa elämässä suoriutumisen kannalta merkittävää eli siten välttämätöntä.

Lakiesitys sisältäisi säännökset vammaisen henkilön osallisuudesta palvelutarpeen arvioinnissa, palveluiden suunnittelussa, toteuttamisessa ja toteutumisen seurannassa sekä siinä tarvittavasta tuesta. Säännökset sosiaalihuollon asiakasprosessin eri vaiheista ja niissä huomioon otettavista seikoista sisältyvät kaikkia asiakasryhmiä koskevinä sosiaalihuoltolakiin.

Ehdotettujen yleislakia täydentävien säännösten perusteena olisivat muun muassa lainsäätäjään vammaissopimuksesta kohdistuvat velvoitteet vammaisten henkilöiden osallisuuden ja osallistumisen edistämisestä. Vammaisen henkilön osallistuminen asiakasprosessin eri vaiheisiin on edellytys sille, että ehdotetun lain tavoite henkilön osallisuuden ja itsemääräämisoikeuden edistämisestä voi toteutua. Erityistä huomiota olisi kiinnitettävä vammaisen lapsen ja nuoren osallisuuden toteutumiseen ja siinä tarvittavaan yksilölliseen tukeen. Lisäksi ehdotetun lain säännöksillä sekä sosiaalihuoltolakiin ehdotetuilla muutoksilla korostettaisiin monialaisen yhteistyön ja osaamisen merkitystä erityispalveluiden tarvetta arvioitaessa, palveluita suunniteltaessa sekä niitä toteutettaessa.

Esitykseen sisältyisivät viittaussäännökset sosiaalihuoltolakiin palvelutarpeen arvioinnista ja asiakassuunnitelman laatimisesta. Kehitysvammalain mukainen erityishuolto-ohjelma sekä nykyisen vammaispalvelulain palvelutarpeen selvittämistä, palvelusuunnitelman tekemistä sekä päätöksentekoa koskevat säännökset korvautuisivat ehdotetun lain ja sosiaalihuoltolain mukaisilla palvelutarpeen arviointia, asiakassuunnittelua ja päätöksentekoa koskevalla sääntelyllä. Opetus- ja kulttuuriministeriön näkemyksen mukaan palvelutarpeen arviointi on erityisen tärkeää nuoren siirtyessä perusopetuksesta toisen asteen koulutukseen, jolloin nuoren ja hänen huoltajansa tulee hakea tarvittavat palvelut vammaispalvelulain perusteella. Hyvinvointialueilla tulee varmistaa tämä erityisen hyvin, jotta opiskelijalla on opiskelun edellyttämät palvelut opiskelun tukena (henkilökohtainen apu, kuljetuspalvelut, tulkkauspalvelut ja apuvälineet).

Toisen asteen opiskelijan palveluiden saatavuuteen on kiinnitetty huomioita myös 1.8.2021 voimaan tulleen laajennetun oppivelvollisuuden yhteydessä, josta säädetään uudessa oppivelvollisuuslaissa (1214/2020). Lakiehdotuksen eduskuntakäsittelyn aikana oppivelvollisuuslakiin lisättiin sivistysvaliokunnan mietinnön (SiVM 15/2020 vp) perusteella nimenomainen säännös (17 § 5 momentti) siitä, että koulutuksen järjestäjän tulee yhdessä oppivelvollisen ja hänen huoltajansa tai muun laillisen edustajansa kanssa selvittää palveluiden ja tukitoimien tarve sekä ohjata oppivelvollista hakemaan tarvittavia palveluita ja tukitoimia. Sivistysvaliokunta on edellä mainitussa mietinnössä korostanut palveluiden saatavuuden ongelmana olevan, että niitä haetaan eri paikoista, minkä takia tarvitaan hyvää yhteistyötä koulutuksen järjestäjän, kunnan, sairaanhoitopiirin sekä Kelan kanssa. Sivistysvaliokunnan lausunnon mukaan tämä edellyttää koulutuksen järjestäjältä ja muilta organisaatioilta suunnitelmallista yhteistyötä ja koordinoitua. Sivistysvaliokunta korostaa, että opintososiaalisten etujen saaminen ei saa vaarantua siksi, että viranomaisilla on epäselvyyttä siitä, minkä tahon järjestettäväksi nämä etuudet kuuluvat. (SiVM 15/2020 vp, s. 24-25).

Oppivelvollisuuden laajentamiseen liittyvään eduskunnan vastaukseen (EV 218/2020 vp) sisältyy lausumia, jotka liittyvät vammaisten opiskelijoiden asemaan. Eduskunta edellyttää (3. lausuma), että hallitus seuraa ja varmistaa sen, että erityistä tukea tarvitseville ja vammaisille nuorille taataan opintojen kannalta olennaiset tukivälineet. Lisäksi eduskunta edellyttää (4. lausuma), että hallitus antaa sivistysvaliokunnalle selvityksen toimenpiteineen siitä, miten vammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden tarvitsemien tukipalveluiden saatavuus toteutetaan eri organisaatioiden

välisellä yhteistyöllä niin, että se selkeyttää ja parantaa tukipalveluiden saatavuutta ja oikea-aikaisuutta.

Oppivelvollisuuden laajentaminen tähtää siihen, että kaikki perusopetuksen päättävät jatkavat opintojaan ja siirtyvät joko välittömästi tai nivelvaiheen koulutuksen jälkeen toisen asteen koulutukseen. Nuorille halutaan taata mahdollisuus suorittaa toisen asteen tutkinto. Tämä edellyttää, että myös vammaiset ja muut erityistä tukea tarvitsevat nuoret saavat opiskelupaikan ja tarvitsemansa tukipalvelut.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on julkaissut 1.10.2021 oppivelvollisuuden laajentamisen toimeenpanon seurantasuunnitelman vuosille 2021–2024 (Oppivelvollisuuden laajentamisen toimeenpano: seurantasuunnitelma 2021–2024, opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:45, <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163531>). Seurantasuunnitelman mukaisesti opetus- ja kulttuuriministeriön on käynnistänyt yhteistyössä STM:n kanssa selvityksen edellä todettujen lausumien johdosta. Selvityksen valmistelu on käynnistetty vuoden 2021 aikana yhteistyössä STM:n kanssa ja selvityksen aikana on tarkoitus tehdä tiivistä yhteistyötä keskeisten sidosryhmien, kuten Kuntaliiton, Kelan ja THL:n kanssa. Erityisen tuen ja siihen liittyvien tukipalvelujen seurannan tavoitteena on varmistaa, että tämä tavoite toteutuu kaikkialla Suomessa.

Selvitystyö tulee jakaantumaan kolmeen osavaiheeseen. 1) Vuonna 2021 kuvataan nykytila, muun muassa voimassa oleva lainsäädäntö ja sen toimivuus ottaen huomioon kytkennät opiskeluhooltoon. Nykytilan kuvauksessa otetaan huomioon myös sosiaali- ja terveyspalveluiden mahdollinen siirto hyvinvointialueille. 2) Kevään 2022 aikana selvitetään palveluiden ja tukitoimien saatavuuden nykytila koulutuksen järjestäjille ja opiskelijoille suunnatuilla kyselyillä. Kyselyillä selvitetään muun muassa tukivälineiden saatavuutta oppilaitoksissa sekä oppimisen tueksi tarvittavien terveys-, mielenterveys, sosiaali- ja vammaispalvelujen saatavuutta ja toimivuutta. 3) Selvityksessä esiin nousseiden kehittämistarpeiden pohjalta tehdään syksyllä 2022 ehdotukset tarvittavista toimenpiteistä mukaan lukien mahdolliset lainsäädännön muutostarpeet. Tässä yhteydessä ratkaistaan myös jatkoseurannan kohteet ja toteutus. Selvityksen perusteella ilmenevien lainsäädäntömuutosten valmistelu toteutetaan erikseen hallituksen esityksen valmistelun prosessimallin mukaisesti.

Opetus- ja kulttuuriministeriö katsoo tärkeäksi, että laissa asetettaisiin hyvinvointialueelle velvollisuus varmistaa, että palvelut toteutetaan sisällöltään ja laajuudeltaan vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen ja edun mukaisina. Sääntelyllä korostettaisiin palveluiden laadun merkitystä riippumatta palveluiden toteuttajasta ja toteuttamistavasta. Erityistä huomiota olisi kiinnitettävä vammaisen lapsen ja nuoren palveluiden toteuttamiseen heidän yksilöllisen tarpeensa ja etunsa mukaisina.

Erityispalvelut

Laissa säädettäisiin keskeisistä vammaisten henkilöiden osallisuutta ja yhdenvertaisuutta sekä välttämätöntä huolenpitoa turvaavista palveluista. Ehdotetun lain mukaisia palveluita olisivat muun muassa valmennus, henkilökohtainen apu, erityinen tuki, asumisen tuki, esteettömän asumisen tuki, lyhytaikainen huolenpito ja päivätoiminta sekä liikkumisen tuki.

Ehdotetuilla erityispalveluilla toteutettaisiin vammaisen henkilön yhdenvertaisuutta sekä suhteessa vammattomiin henkilöihin että muihin vammaisiin henkilöihin sekä ehkäistäisiin ja poistettaisiin esteitä, jotka rajoittavat yhdenvertaisuuden saavuttamista. Palvelut turvaisivat myös vammaisen henkilön osallistumisen yhdenvertaisesti muiden kanssa riippumatta vamman tai sairauden aiheuttamasta toimintarajoitteesta ja siitä seuraavasta avun tai tuen tarpeesta.

Opetus- ja kulttuuriministeriö näkee tärkeäksi esityksen siitä, että vammaisten henkilöiden perusoikeuksia turvaavat palvelut ehdotetaan säädettäväksi hyvinvointialueen erityisen järjestämisvelvollisuuden piiriin kuuluvina, määrärahoista riippumattomina palveluina. Tällä tavoin vammaiselle henkilölle voitaisiin turvata yhdenvertaiset palvelut siitä riippumatta, minkälaista apua tai tukea hän tarvitsee ja missä hän asuu. Erityinen järjestämisvelvollisuus tarkoittaisi vammaisen henkilön subjektiivista oikeutta saada palvelu laissa säädettyjen edellytysten täyttyessä.

Palveluiden järjestämisvelvollisuutta vahvistettaisiin niiden palveluiden osalta, jotka olisivat välttämättömiä turvaamaan ehdotetun lain yhdenvertaisuuden ja osallisuuden tavoitteita vamman laadusta riippumatta. Näitä palveluja olisivat valmennus, erityinen tuki sekä lyhytaikainen huolenpito.

Valmennus

Lakiin ehdotetaan säännöstä vammaisen henkilön omia voimavaroja vahvistavasta valmennuksesta. Säännöksen tavoitteena olisi vahvistaa vammaisten henkilöiden itsenäisessä elämässä tarvitsemia taitoja. Valmennusta voitaisiin antaa myös vammaisen henkilön perheelle ja muille hänelle läheisille henkilöille.

Valmennuksen tavoitteet ja sisältö sekä määrä, kesto ja toteutustapa olisi määriteltävä vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen mukaisesti. Tavoitteiden toteutumista olisi seurattava ja tavoitteita olisi muutettava tarvittaessa. Valmennusta koskevalla säännöksellä vastattaisiin niihin tarpeisiin, joihin on vastattu kehitysvammalain mukaista ohjausta, kuntoutusta ja toiminnallista valmennusta sekä vammaispalvelulain mukaista kuntoutusohjausta ja sopeutumisvalmennusta sekä muita lain tarkoituksen toteuttamiseksi tarpeellisia palveluja koskevilla säännöksillä.

Oppivelvollisuuslain 7 §:n mukaan oppivelvollisella on oikeus keskeyttää oppivelvollisuuden suorittaminen määräajaksi muun muassa oppivelvollisuuden suorittamisen estävän pitkäaikaisen sairauden tai vamman vuoksi. Oppivelvollisella on oikeus keskeyttää oppivelvollisuuden suorittaminen toistaiseksi, jos oppivelvollisuuden suorittamisen estävä sairaus tai vamma on luonteeltaan pysyvä. Päätös oppivelvollisuuden suorittamisen keskeyttämisestä tehdään hakemuksesta. Ennen oppivelvollisuuden keskeyttämistä koskevan päätöksen tekemistä tulee selvittää, onko oppivelvollisuuden suorittaminen mahdollista yksilöllisten valintojen, yksilöllistämisen, välttämättömien tukitoimien tai kohtuullisten mukautusten avulla. Oppivelvollisen eli alle 18-vuotiaan henkilön osalta voidaan siis pitää ensisijaisena oppivelvollisuuskoulutukseen osallistumista, mikäli sairaus tai vamma ei estä oppivelvollisuuden suorittamista. Oppivelvollisuutta voi suorittaa ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa säädettyssä työhön ja itsenäiseen elämään valmentavassa (TELMA) koulutuksessa, jonka tavoitteena on antaa sairauden tai vamman vuoksi erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille henkilökohtaisten tavoitteiden ja valmiuksien mukaista opetusta ja ohjausta. Jos oppivelvollisuus suorittaminen on keskeytetty oppivelvollisuuslain 7 §:ssä säädetyllä perusteella, myös oppivelvollisuusikäiset opiskelijat hyötyisivät ehdotetusta vammaisen henkilön omia voimavaroja vahvistavasta valmennuksesta ja heille olisi tärkeää päästä kyseisen valmennuksen piiriin.

Henkilökohtainen apu

Laissa säädettäisiin vammaiselle henkilölle järjestettävästä henkilökohtaisesta avusta. Palvelun tarkoituksena olisi nykyisen lainsäädännön tavoin, että vammaisen henkilön itsemääräämisoikeus toteutuu yhdenvertaisesti muiden kanssa niissäkin tilanteissa, joissa hän tarvitsee toisen henkilön apua. Tavoitteena olisi edistää vammaisen henkilön itsenäistä suoriutumista sekä mahdollistaa osallisuuden ja valinnanvapauden toteutuminen. Henkilökohtaisen avun järjestäminen edellyttäisi, että vammaisen henkilö kykenee itsenäisesti tai tuettuna ilmaisemaan tahtonsa avun sisällöstä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö katsoo, että esityksen mukainen ns. voimavaraedellytys ei ole tarkoituksenmukainen tilanteessa, jossa lähtökohtaisesti jokainen vaikeastikin vammaisen oppivelvollisuusikäinen osallistuu perusopetuksen jälkeen nivelvaiheen koulutukseen ja tavoitteena on toisen asteen tutkinnon suorittaminen.

Henkilökohtaisella avulla ei olisi tarkoitus korvata esimerkiksi kotihoidon tai kotisairaanhoidon tai terveydenhuollon järjestämistä vastuulle kuuluvia palveluita.

Opetus- ja kulttuuriministeriö pitää on tärkeänä korostaa esityksen mukaisesta ehdotusta siitä, että kuitenkin henkilökohtaiseen apuun voisi osana palvelua kuulua sellaisia avustajan toteuttamia itsehoitoa vastaavia toimenpiteitä, jotka liittyvät terveyden ylläpitoon sekä pitkäaikaisen sairauden ohjeiden mukaiseen hoitoon. Tärkeää on myös se, että hyvinvointialueen olisi annettava vammaiselle henkilölle ja tarvittaessa avustajalle näiden toimenpiteiden edellyttämää ohjausta. Hyvinvointialue voisi tuottaa henkilökohtaista apua vastaavasti kuin nykyisinkin. Vammaisten henkilöiden edellytyksiä käyttää palveluja parannettaisiin edellyttämällä, että hyvinvointialueella olisi oltava käytössä kaikki henkilökohtaisen avun tuottamistavat.

Käsitteestä erityinen tuki opetus- ja kulttuuriministeriö toteaa, että perusopetuslaissa (628/1998), ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa (531/2017) ja tutkintokoulutukseen valmentavasta koulutuksesta annetussa laissa (1215/2020) säädetään opiskelijan oikeudesta saada erityistä tukea. Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 64 §:n mukaan opiskelijalla on oikeus erityiseen tukeen, jos hän oppimisvaikeuksien, vamman, sairauden tai muun syyn vuoksi tarvitsee pitkäaikaista tai säännöllistä erityistä oppimisen ja opiskelun tukea tutkinnon tai koulutuksen perusteiden mukaisten ammattitaitovaatimusten tai osaamistavoitteiden saavuttamiseksi. Vastaavaa sääntelyä on myös tutkintokoulutukseen valmentavasta koulutuksesta annetussa laissa. Opetus- ja kulttuuriministeriö huomauttaa, että vammaispalvelulaissa ehdotettaisiin otettavaksi käyttöön käsite ”erityinen tuki”, jota jo vakiintuneesti käytetään koulutusta koskevassa lainsäädännössä. Opetus- ja kulttuuriministeriö esittää pohdittavaksi, voiko kyseisen käsitteen käyttöönotto vammaispalvelulaissa aiheuttaa sekaannusta vammaisten opiskelijoiden palveluiden osalta.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi vammaisen henkilön erityisestä tuesta. Erityinen tuki olisi palveluiden kokonaisuus, jonka muodostaisivat erityinen osallisuuden tuki, tuettu päätöksenteko ja vaativa moniammatillinen tuki. Palvelukokonaisuuden tarkoituksena olisi varmistaa, että vammaisen

henkilön yhdenvertaiset osallistumisen, osallisuuden ja valinnan mahdollisuudet toteutuvat silloinkin, kun tuen antaminen edellyttää erityistä vammaisen henkilön tarpeisiin tai tilanteeseen liittyvää osaamista.

Erityinen osallisuuden tuki ja tuettu päätöksenteko olisivat lakiin kirjoitettuina palveluina uusia palveluita. Vaativaa moniammatillista tukea on aiemmin myönnetty kehitysvammalain perusteella erityishuoltona.

Erityinen tuki olisi tarkoitettu niihin tilanteisiin, joissa vammaisen henkilön osallisuutta ja omia valintoja ei olisi mahdollista tukea esitetyn tai muun lain mukaisilla muilla palveluilla. Vammaiselle henkilölle myönnettäisiin erityistä tukea, jos hän tarvitsisi välttämättä sosiaalihuollon ammattihenkilön tai soveltuvan ammattitutkinnon suorittaneen henkilön antamaa tukea osallisuuteen ja vuorovaikutukseen kodin ulkopuolella tai erityisestä syystä kotona. Esityksessä mainittu soveltuva ammattitutkinto edellyttää selkeyttämistä sen osalta, että tarkoitetaanko sillä ammatillista tutkintoa, joka voi olla ammatillinen perustutkinto, ammatti- tai erikoisammattitutkinto.

Erityinen tuki sisältäisi myös erillisenä tuetun päätöksenteon palveluna järjestettävän tuen elämän merkittävässä päätöksentekotilanteissa. Erityisenä tukena järjestettäisiin lisäksi moniammatillista osaamista edellyttävää tukea vaativissa tilanteissa. Moniammatillisen tuen sisältö, määrä ja kesto sekä moniammatillisen tiimin kokoonpano määräytyisivät vammaisen henkilön yksilöllisen tuen tarpeen mukaan. Lisäksi otettaisiin huomioon vammaisen henkilön kanssa työskentelevien ja toimivien henkilöiden tuen tarve sekä muut kokonaistilanteen asettamat vaatimukset.

Opetus- ja kulttuuriministeriö tuo esille, että ehdotettua erityistä tukea ja moniammatillista tukea voitaisiin hyödyntää myös toisen asteen vammaisten opiskelijoiden tarvitsemien tukipalveluiden kartoittamisessa ja opiskelun tukemisessa.

Päivätoiminta

Laissa säädettäisiin päivätoiminnan järjestämisestä työkyvyttömille työikäisille vammaisille henkilöille, jotka eivät pysty osallistumaan sosiaalihuoltolain perusteella järjestettyyn työtoimintaan tai muuhun työllistymistä edistävään toimintaan. Näillä palveluilla ei ole mahdollisuuksia ottaa huomioon kaikkia niitä monialaisia avun ja osallistumisen tuen tarpeita, joihin ehdotetulla päivätoiminnan palvelulla vastattaisiin.

Päivätoiminta tukisi lain tarkoitusta toteuttaa yhdenvertaisuutta ja osallisuutta yhteiskunnassa myös vaativinta tukea tarvitseville vammaisille henkilöille.

Opetus- ja kulttuuriministeriö haluaa kiinnittää huomiota päivätoiminnan järjestämiseen myös oppivelvollisuusikäisille eli alle 18-vuotiaille vammaisille opiskelijoille. Päivätoimintaa ei oppivelvollisuuslain mukaan katsota hyväksyttäväksi toiminnaksi oppivelvollisuuden suorittamiseksi, mutta päivätoiminta on tarkoituksenmukainen toimintamuoto niille nuorille, joiden oppivelvollisuuden suorittaminen on oppivelvollisuuslain 7 §:n mukaisesti keskeytetty, eli joiden sairaus tai vamma estää oppivelvollisuuden suorittamisen. Lisäksi päivätoiminta on tarkoituksenmukainen toimintamuoto niille oppivelvollisille, jotka ovat ilman opiskelupaikkaa. Tällainen tilanne voi syntyä silloin, jos perusopetuksen päättävä oppivelvollinen ei saa hakeutumisestaan huolimatta opiskelupaikkaa keväällä järjestettävän yhteishaun kautta. Tällaisessa tilanteessa ohjaus- ja valvontavastuu oppivelvollisuuden suorittamisesta siirtyy elokuun lopussa oppivelvollisen asuinkunnalle. Asuinkunta selvittää oppivelvollisen tilannetta, ohjaa koulutukseen hakeutumisessa ja viime sijaisesti osoittaa oppivelvolliselle opiskelupaikan valmentavassa koulutuksessa. Päivätoiminta olisi tällöin tarkoituksenmukainen toimintamuoto opiskelupaikan odotusaikana.

Liikkumisen tuki

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi nykyisiä vammaispalvelulain mukaisia kuljetuspalveluita laajemmin liikkumisen tuesta. Lähtökohtana lain soveltamisalasäännöksen mukaisesti olisi, että myös vammaisten henkilöiden liikkuminen toteutetaan ensisijaisesti osana esteetöntä julkista liikennettä, mukaan lukien kutsu- ja palveluliikenne.

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada välttämättä tarvitsemansa kohtuullinen liikkumisen tuki, jos hänellä on erityisiä vaikeuksia liikkumisessa eikä hän pysty itsenäisesti käyttämään julkista liikennettä ilman kohtuuttoman suuria vaikeuksia. Liikkumisen tukea on järjestettävä työ- ja opiskelumatkoihin sekä työllistymistä edistävän toiminnan, työ- ja päivätoiminnan sekä muun tavanomaisen elämän matkoihin. Liikkumisen tuen toteuttamistapaa, määrää ja alueellista ulottuvuutta arvioitaessa on otettava huomioon vammaisen henkilön liikkumisen tuen tarve, muut käytettävissä olevat palvelut ja toimintaympäristön esteettömyys. Kuljetuspalvelu on asiakasmäärältään suurin vammaispalvelulain

mukainen palvelu. Opetus- ja kulttuuriministeriö katsoo liikkumisen tuen välttämättömäksi tueksi vaikeasti vammaisille opiskelijoille, joka mahdollistaa koulutukseen osallistumisen ja työllistymisen.

Liikkumisen tuen tarvetta arvioitaessa ei olisi merkitystä sillä, onko vammaisen henkilön tuen tarve liikkumisessa fyysisistä, psyykkisistä vai kognitiivisista syistä johtuvaa. Liikkumisen tuki toteutettaisiin nykyistä monipuolisemmilla ja joustavammilla tavoilla. Kuljetuspalvelujen lisäksi liikkumisen tuki voitaisiin toteuttaa esimerkiksi henkilökohtaisen avustajan tai saattajan avulla, antamalla henkilön käyttöön auto tai muu hänelle soveltuva kulkuneuvo taikka myöntämällä auton tai muun kulkuneuvon hankintaan taloudellista tukea. Opetus- ja kulttuuriministeriö kannattaa esitystä liikkumisen tuen monipuolistamisesta ja joustavuudesta, joka edistäisi opiskelijoiden yhdenvertaisuutta.

Soveltamisalan muutos

Lakiesityksen soveltamisalasäännöksessä määritellään kenelle, mihin tarpeisiin ja missä tapauksissa palveluita myönnetään. Soveltamisalasäännöksessä määritellään aiempaa tarkemmin, kuka on lain tarkoittama vammaisen henkilö. Palvelua on oikeus saada vain, jos sekä lain soveltamisalassa määritellyt että palvelukohtaiset edellytykset täyttyvät. Koska kyseessä on viimesijainen erityislaki, palvelun edellytetään olevan vammaiselle henkilölle välttämätön.

Esityksessä todetaan vammaispalvelulain olevan viimesijainen erityislaki. Opetus- ja kulttuuriministeriö toteaa, että oppivelvollisuuslaissa säädetään oikeudesta matkakorvaukseen, joka on tarkoitettu sellaiselle oppivelvolliselle, jolla kodin ja lähimmän soveltuvan oppilaitoksen välinen matka on yli 100 kilometriä. Oppivelvollisuuslain 21 §:n 2 momentin mukaan matkakorvausta ei myönnetä, jos oppivelvollinen saa tukea vastaavista matkoista aiheutuviin kustannuksiin muun lain nojalla. Oppivelvollisuuslain kannalta vammaispalvelulain mukaiset kuljetuspalvelut ovat siis ensisijaisia.

Opetus- ja kulttuuriministeriö huomauttaa, että lainsäädännön ensisijaisuuden tulokinnassa esiintyy ongelmia myös henkilökohtaisen avustajan myöntämisessä opiskelijalle. Ammatillisessa koulutuksessa vaativaa erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden koulutuksen edellytyksenä on usein vammaispalvelulaissa säädetyt palvelut, kuten henkilökohtainen avun, kuljetuspalvelujen, tulkkauksen sekä apuvälineiden ja tarvikkeiden saaminen sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädäntöjen mukaisesti. Vammaispalvelulain perusteella myönnettävistä palveluista ja tukitoimista on henkilökohtaisen avun saamisessa ilmennyt vuosien ajan eniten epäselvyyttä ammatillisessa koulutuksessa opiskelevilla vammaisilla henkilöillä. Tämä johtuu siitä, että säädösten ensisijaisuuden tulokinnassa on ollut eroja siinä, tulisiko opiskelijan saada henkilökohtainen apu vammaispalvelulain vai ammatillisen koulutuksen lain perustella. Vammaispalvelun kielteisissä päätöksissä perusteluna on tavallisesti se, että koulutuksen järjestäjän tulisi kustantaa henkilökohtainen apu opiskelussaan sitä tarvitsevalle opiskelijalle. Kuntakohtaiset erot ovat olleet päätöksissä suuria.

Erityisesti opiskelijat, joiden opiskelun haasteet ovat muita kuin selkeästi ulospäin havaittava vammaisuus, kuten erilaiset neurologiset ongelmat, jäävät usein heikompaan asemaan. Neurologiset sairaudet ja vammat aiheuttavat opiskelijalle usein merkittäviä oppimisen vaikeuksia kuten toiminnanohjauksen, muistin, tarkkaavuuden ja keskittymisen vaikeuksia. Koulutuksessa opetushenkilöstö toimii aina koko ryhmän opetuksen ja ohjauksen toteuttajina, eikä opiskelijan henkilökohtaiseen jatkuvaan avustamiseen ole mahdollisuutta, koska tuen tarvetta on usein runsaasti eri opiskelijoilla. Henkilökohtaista apua hakeneet opiskelijat ovat usein saaneet kunnan vammaispalveluista hakemukseensa kielteisen päätöksen. Tämä on vaikuttanut opiskelijan mahdollisuuteen aloittaa opiskelut. Vammaispalvelulain mukaiset päätökset kuitenkin vaihtelevat riippuen kunnasta ja sen päätöksentekijöistä. Tämä asettaa opiskelijat eriarvoiseen asemaan.

Ongelmia on myös vammaispalveluna myönnettävien palvelujen tai tukitoimien saamisessa niin, että ne olisivat opiskelijan käytettävissä opiskelun alkaessa. Opiskelija saa tavallisesti tiedon koulutuspaikasta kesäkuussa, mutta kunnan vammaispalveluja koskevat päätökset tulevat usein vasta loka-marraskuussa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että opiskelija ei voi aloittaa opintojen samanaikaisesti muiden kanssa, joka heti opintojen alussa vaikuttaa osallisuuteen tai opintojen viivästymiseen. Mikäli koulutuksen järjestäjä on väliaikaisena ratkaisuna järjestänyt henkilökohtaisen avun, on tämä voinut olla este myönteiselle henkilökohtaisen avun päätökselle, koska ”avustuksen tarve on jo järjestetty” (KHO ennakkopäätös).

Henkilökohtaisen avun tarve muuttuu perusopetuksen jälkeen, johon saakka kunta on hoitanut palvelut. Tilanne koulutusten nivelvaiheessa on siis uusi sekä huoltajille että opiskelijalle. Myös se, että perusopetuksen jälkeen opiskelupaikka voi olla aivan toisessa kunnassa, vaikeuttaa asioiden jatkuvuutta ja hoitamista.

Vain ammatillisilla erityisoppilaitoksilla on joissakin tapauksissa mahdollisuus vaikeimmin vammaisten opiskelijoiden henkilökohtaisen avustamisen järjestäminen ammatillisen koulutuksen rahoitusjärjestelmän puitteissa. Se on mahdollista niissä tapauksissa, joissa kyse on vaikeimmin vammaisista opiskelijoista, jotka tarvitsevat henkilökohtaisen avustajan kaikessa opiskelussa, henkilökohtaisissa päivittäistoimissa, asumisessa ja vapaa-ajallaan. Vammaispalvelulaissa todetaan, että henkilökohtaista apua saavalla opiskelijalla tulee olla voimavaroja itse määrittää asiat, joissa hän apua tarvitsee. Esimerkiksi vaikeasti kehitysvammaisilla opiskelijoilla ei ole useinkaan edellytyksiä kommunikoida niin, että he voisivat ilmaista omia tarpeitaan. Koska em. ryhmään kuuluvat opiskelijat ovat ko. voimavaramäärittelyn ulkopuolella, on koulutuksen järjestäjällä mahdollisuus ilmoittaa opiskelija rahoituksessa ryhmään, jonka rahoitus on korotettu niin, että rahoitus sisältää myös henkilökohtaisen avustajan palkkaamiseen valtionosuusmäärärahan turvin. Ammatillisten erityisoppilaitosten palkkaamien henkilökohtaisten avustajien peruste ei kuitenkaan ole aina vammaispalvelulaissa määritelty voimavaraperusteinen määrittely, joten asia lienee tältä osin epäselvä. Oppivelvollisuuslain laajenemisen myötä oikeus koulutukseen on lähtökohtaisesti kaikilla opiskelijoilla, joten rahoituksella tulee turvata koulutuksen edellyttämä avustaminen.

On kuitenkin huomioitava, että esimerkiksi henkilöt, joilla on pitkäaikainen ja vakava mielenterveyden häiriö ovat kuuluneet jo aiemmin vammaispalvelulain piiriin. Psykyksen toimintakyvyn mainitseminen pykälässä ei näin laajenna heidän oikeuttaan saada palveluita. Mielenterveyslain 5 §:n mukaan mielenterveyspalvelujen järjestämisessä on sairaanhoitopiirin kuntayhtymän ja sen alueella toimivien terveyskeskusten yhdessä kunnallisen sosiaalihuollon ja erityispalveluita antavien kuntayhtymien kanssa huolehdittava siitä, että mielenterveyspalveluista muodostuu toiminnallinen kokonaisuus. Mielisairautta tai muuta mielenterveyshäiriötä potevalle henkilölle on riittävän hoidon ja palvelujen ohella yhteistyössä asianomaisen kunnan sosiaalitoimen kanssa järjestettävä mahdollisuus hänen tarvitsemaansa lääkinnälliseen tai sosiaaliseen kuntoutukseen liittyvään tuki- ja palveluasumiseen siten kuin siitä on erikseen säädetty. Tarkoitus on, että palveluita ei järjestetä ainoastaan niiden maksuttomuuden vuoksi ehdotetun vammaispalvelulain perusteella, vaan ratkaisevaa on yksilöllinen avun ja tuen tarve sekä koko-naistilanne. Opetus- ja kulttuuriministeriö näkee esityksen tärkeänä, sillä myös mielenterveyden vakavat häiriöt vaikuttavat henkilön toimintakykyyn ja mahdollisuuksiin osallistua koulutukseen. Yksilöllisen avun ja tuen tarpeen huomioon ottamisella tuetaan myös kuntoutumista ja osallisuutta.

Uuden lain soveltamisalan piiriin tulee kuitenkin pieni määrä vammaisia henkilöitä, jotka ovat nykyisin väliinputoajia (muun muassa ne autismin kirjon henkilöt, joilla ei ole diagnosoitu kehitysvammaa). Tämä laajentaa joidenkin palveluiden kohderyhmää. Soveltamisalan muutoksen vaikutukset palveluiden saajamääriin otetaan huomioon kunkin palvelun kustannusarviossa. Nykyisten lakien mukaisten palveluiden myöntämisessä on alueellisia eroja, mikä vaikuttaa niiden tosiasialliseen asiakasmäärän muutokseen. Kustannusarviot on kuitenkin tehtävä vertaamalla aiemmin voimassa olevaa ja ehdotettua uutta säännöstä, koska hyvinvointialueiden valtion rahoituksen muuttaminen edellyttää laissa olevien tehtävien laajennusta tai uutta tehtävää.

Erityinen tuki

Lakiesityksen mukaan vammaisella henkilöllä on oikeus saada erityistä tukea, jos hän tarvitsee välttämättä

- 1) sosiaalihuollon ammattihenkilön tai soveltuvan ammattitutkinnon suorittaneen henkilön antamaa tukea osallisuuteen ja vuorovaikutukseen kodin ulkopuolella tai erityisestä syystä kotona (erityinen osallisuuden tuki);
- 2) erillisenä palveluna annettavaa tukea elämän merkittävässä päätöksentekotilanteissa (tuettu päätöksenteko);
- 3) moniammatillista osaamista edellyttävää tukea vaativissa ongelmatilanteissa (vaativa moniammatillinen tuki).

Opetus- ja kulttuuriministeriö pyytää selkeyttämään kohdan 1 esitystä soveltuvan ammattihenkilön tai soveltuvan ammattitutkinnon osalta. Tarkoitetaanko soveltuvalla ammattitutkinnolla ammatillista tutkintoa, joka voi olla ammatillinen perustutkinto, ammatti- tai erikoisammattitutkinto? Myös käsitteen erityinen tuki osalta on lausunnossa aiemmin esitetty kommentti, että se on vakiintunut käsite ammatillista koulutusta koskevassa lainsäädännössä. Voiko sama käsite aiheuttaa sekaannusta?

Vammaispalvelulaissa olisi vammaisen henkilön määritelmä. Lakia sovellettaisiin henkilöön, joka täyttää määritelmän mukaiset edellytykset. Hyvinvointialueen olisi järjestettävä laissa tarkoitettuja erityispalveluja, jos vammaisen henkilö ei saisi yksilöllisen tarpeensa mukaisia, välttämättömiä ja sopivia, tavanomaisessa elämässä tarvitsemiaan palveluita muun lain nojalla. Lähtökohtana erityispalvelujen järjestämiselle olisi vamman tai sairauden aiheuttamasta pitkäaikaisesta

toimintarajoitteesta seuraava avun tai tuen tarve. Sen sijaan diagnoosi ei määrittäisi palvelujen saamista.

Lain tarkoituksena olisi toteuttaa vammaisen henkilön yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja osallistumista yhteiskunnassa sekä ehkäistä ja poistaa niiden toteutumisen esteitä. Lisäksi lain tavoitteena olisi tukea itsenäistä elämää ja itsemääräämisoikeuden toteutumista sekä turvata yksilöllisen tarpeen ja edun mukaiset, riittävät ja laadultaan hyvät palvelut. Opetus- ja kulttuuriministeriö toteaa, että koulutukseen osallistuminen on erityisen tärkeää vammaisille henkilöille heidän yhteiskuntaan osallistumisesta, osaamisensa ja työllistymisensä näkökulmasta. Tämän vuoksi on tärkeää mahdollistaa yksilön tarvitsemat riittävät osallisuutta tukevat palvelut.

Laissa säädettäisiin keskeisistä vammaisen henkilön osallisuutta ja yhdenvertaisuutta sekä välttämätöntä huolenpitoa turvaavista palveluista. Näitä palveluja olisivat valmennus, henkilökohtainen apu, erityinen tuki, asumisen tuki mukaan lukien tuki esteettömään asumiseen, lyhytaikainen huolenpito ja päivätoiminta sekä liikkumisen tuki. Hyvinvointialueella olisi näihin palveluihin pääosin erityinen, määrärahoista riippumaton järjestämisvelvollisuus.

Esitys sisältäisi säännökset vammaisen henkilön osallistumisen ja osallisuuden tukemisesta palvelutarpeen arvioinnissa, palvelujen suunnittelussa sekä toteuttamisen ja toteutumisen seurannassa ja osallistumisessa järjestettävästä tuesta. Asiakasprosessia koskevaa sääntelyä ehdotetaan täydennettäväksi sosiaalihuoltolakiin tehtävillä muutoksilla palvelutarpeen arvioinnin aloittamisen määräajan, asiakassuunnitelman sisällön ja päätöksenteon osalta. Tavoitteena olisi arvioida vammaisen henkilön toimintakykyä ja palvelutarvetta erilaisissa toimintaympäristöissä sekä ottaa huomioon niissä tapahtuvat muutokset. Asiakassuunnitelma sisältäisi selvityksen vammaisen henkilön elämäntilanteen ja toimintaympäristön vaikutuksesta toimintakykyyn sekä asiakkaan ehdotuksen palveluiden tuottamistavasta. Opetus- ja kulttuuriministeriön käsityksen mukaan erityisen tärkeää palvelutarpeen arviointi on koulutusten nivelvaiheessa siirryttäessä perusopetuksesta toiselle asteelle, jonka myötä myös opiskelijan tarvitsemat vammaispalvelut tulevat pääasiassa vammaispalvelulain perusteella.

Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta

Vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta annetussa laissa (133/2010) säädetään Suomessa asuvan vammaisen henkilön oikeudesta Kansaneläkelaitoksen (Kela) järjestämään tulkkauspalveluun. Lain mukaista tulkkauspalvelua järjestetään, jos vammaisen henkilö ei saa riittävää ja hänelle sopivaa tulkkausta muun lain nojalla. Oikeus tulkkauspalveluun on henkilöllä, jolla on kuulonäkövamma, kuulovamma tai puhevamma ja joka vammansa vuoksi tarvitsee tulkkausta työssä käymiseen, opiskeluun, asiointiin, yhteiskunnalliseen osallistumiseen, harrastamiseen tai virkistykseen. Lisäksi edellytyksenä on, että henkilö kykenee ilmaisemaan omaa tahtoaan tulkkauksen avulla ja hänellä on käytössään jokin toimiva kommunikointikeino. Tulkkauspalvelut ovat ko. kohderyhmälle tärkeitä koulutukseen osallistumisen näkökulmasta.

Huomiot liikuntapolitiikan näkökulmasta

Opetus- ja kulttuuriministeriön nuoriso- ja liikuntapolitiikan osaston huomiot esitetään lausuntopalvelussa olevan jaottelua mukaillen. Nuorisopolitiikan ja opintotuen osalta ministeriöllä ei ole lausuttavaa.

Yleistä hallituksen esitysluonnoksesta

2. Ovatko esitysluonnoksen pykälät selkeitä?

o Kyllä pääosin

Vammaispalvelulain kokonaisuudistuksessa tulee huomioida läpileikkaavasti nykyistä paremmin toimintakyvyn edistäminen fyysisen aktiivisuuden ja liikunnan avulla. Pykäliin (1§, 2§, 4§, 5§, 7§, 8§, 9§, 12§, 13§, 21§, 22§, 23§, 25§). Täsmennykset yksityiskohtaisissa kysymyksissä.

3. Tukevatko pykälien perustelut hyvin lain soveltajaa?

o Kyllä pääosin

Lain tarkoituksipykälään ja sen perusteluihin lisätään tavoitteet vammaisten fyysisen aktiivisuuden ja liikunnan lisäämiseksi. Hallituksen esityksessä uudeksi vammaispalvelulaiksi ei huomioida riittävän

hyvin vammaisten henkilöiden liikunnan tukemista ja edistämistä, eikä esitys tue riittävästi vammaisten henkilöiden fyysisen toimintakyvyn edistämistä ja liikunnan harrastamista.

Vammaispalvelulain uudistuksessa tulee arvioida uudistuksen vaikutukset vammaisten henkilöiden fyysiseen aktiivisuuteen ja liikuntaan.

Vammaisten fyysisen aktiivisuuden ja liikunnan harrastaminen vapaa-ajalla kuuluu vammaispalvelulain piiriin. Terveystieteiden ja vammaispalvelulain yhteensovittaminen on olennaista vammaisten fyysisen aktiivisuuden ja liikunnan edistämiseksi.

4. Vahvistaako esitys vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta?

☐ Kyllä pääosin

Esitys sisältää monia hyviä edistysaskelia mutta hallituksen esityksessä uudeksi vammaispalvelulaiksi ei huomioida riittävän hyvin vammaisten henkilöiden fyysisen aktiivisuuden ja liikunnan tukemista ja edistämistä, eikä esitys tue riittävästi vammaisten henkilöiden fyysisen toimintakyvyn edistämistä ja liikunnan harrastamista.

5. Lisääkö esitys vammaisten henkilöiden osallisuutta yhteiskunnassa?

☐ Kyllä pääosin

Vammaispalvelulain 3§ mukaisesti vammaisen henkilön osallistumista ja osallisuutta on tuettava hänen toimintakykynsä, ikänsä ja kehitysvaiheensa sekä elämäntilanteensa edellyttämällä tavalla. Tämä edellyttää vammaispalvelulain tukea vammaisen osallisuuteen vapaa-ajan toimintoihin ja fyysisen aktiivisuuden edistämiseen. Nyt esitetyssä muodossa tämä ei toteudu riittävästi.

6. Parantaako esitys vammaisen henkilön mahdollisuuksia saada yksilöllisen tarpeensa mukaisia palveluita vamman tai sairauden laadusta riippumatta?

☐ Kyllä pääosin

Opetus- ja kulttuuriministeriö esittää lisättäväksi pykäliin 4 § ja 5 § palvelutarpeen arvioinnin osaksi fyysinen aktiivisuus ja harrastustoiminta ja sen tukitoimet, koska se on olennainen osa toimintakyvyn yksilöllistä arviointia. Palvelutarpeen arvioinnin pohjalta taloudellista tukea voitaisiin antaa vammaisten fyysisen aktiivisuuden ja harrastustoiminnan aloittamiseen ja tukemiseen.

7. Mitä haluaisit ehdottomasti säilyttää esityksessä ja miksi (asiakokonaisuus, pykälä, kohta perusteluissa tms.)? Mainitse avovastauksessa (lyhyesti) enintään kolme asiaa.

1. palvelujen tuottamistapojen monipuolistamisen

2. erityisen tuen palvelut

3. lasten huomioimisen

8. Mitä haluaisit ehdottomasti poistaa tai muuttaa esityksessä ja miksi (asiakokonaisuus, pykälä, kohta perusteluissa tms.)? Mainitse avovastauksessa (lyhyesti) enintään kolme asiaa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö esittää, että pykäliin 7 ja 8 valmennuksen sisältöihin lisätään liikuntaneuvonta ja -ohjaus esim. osana elintapaohjausta. Konkreettisesti tämä voisi olla esim. vammaisen ohjausta itsenäisen elämän tukemiseksi uimahallin ja kuntosalin käyttöön.

Soveltamisala

11. Onko lain soveltamisala tarkoituksenmukainen?

☐ Kyllä pääosin

Terveydenhuoltolain ja vammaispalvelulain yhteensovittaminen vammaisten fyysisen aktiivisuuden ja liikunnan tukitoimien osalta olisi selvitettävä ja sovitettava yhteen. Vapaa-ajan toimintojen osalta vammaispalvelulaki on ensisijainen ja tukitoimien riittävyys varmistettava.

Palvelut

12. Ottavatko valmennusta, henkilökohtaista apua ja erityistä tukea koskevat säännökset kokonaisuutena arvioiden riittävästi huomioon eri tavoin vammaisten henkilöiden tarpeet?

☐ Kyllä pääosin

Esitetään pykälisiin 7 ja 8 valmennuksen sisältöihin lisätään liikuntaneuvonta ja -ohjaus esim. osana elintapaohjausta. Konkreettisesti tämä voisi olla esim. vammaisen ohjausta itsenäisen elämän tukemiseksi uimahallin ja kuntosalin käyttöön. Ministeriö pitää kannatettavana ja tärkeänä, että pykälän 9 mukaista henkilökohtaista apua on tavanomaisen avustuksen lisäksi saatavilla vähintään 30 tuntia kuukaudessa myös vammaisen vapaa-aikatoimintaan ml. harrastustoiminta. Tämä mahdollistaa vammaisen avustamisen noin kahtena kertaa viikossa liikunnan harrastamisessa.

13. Onko valmennusta koskevien pykälien (7-8 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

☐ Kyllä pääosin

Tämän lain perusteella järjestettävän valmennuksen sisällön tarkasteluun on lisättävä myös liikuntaneuvonta ja -ohjaus esim. osana elintapaohjausta. Konkreettisesti tämä voisi olla esim. vammaisen ohjausta itsenäisen elämän tukemiseksi uimahallin ja kuntosalin käyttöön.

15. Onko henkilökohtaista apua koskevien pykälien (9-11 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

☐ Kyllä

Ministeriö pitää kannatettavana ja tärkeänä, että pykälän 9 mukaista henkilökohtaista apua on tavanomaisen avustuksen lisäksi saatavilla vähintään 30 tuntia kuukaudessa myös vammaisen vapaa-aikatoimintaan ml. harrastustoiminta. Tämä mahdollistaa vammaisen avustamisen noin kahtena kertaa viikossa liikunnan harrastamisessa.

16. Onko erityistä tukea koskevien pykälien (12-13 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

☐ Kyllä pääosin

Ministeriö esittää, että erityiseen tukeen (pykälät 12 ja 13) lisättäisiin liikuntaneuvonta ja -ohjaus esimerkiksi osana elintapaohjausta.

25. Onko liikkumisen tuen toteuttamistapoja tarpeellista monipuolistaa 22 §:ssä ehdotetulla tavalla?

☐ Kyllä

Ministeriö esittää lisäyksen pykälien 21-23 kohtaan 5 ja 6 itsenäisen liikkumisen tukemisen tavaksi myös aktiiviset kulkuvälineet, kuten liikkumista helpottava apuväline (pyörä, käsipyörä). Tämä olisi asiakkaan vaihtoehtoinen valinta niin halutessaan ja mikäli se olisi kokonaistaloudellisesti edullisempi vaihtoehto.

26. Mikä on näkemyksenne liikkumisen tuen määrää (23 §) ja laajuutta (24 §) koskevista säännöksistä?

Ministeriö esittää liennytystä vammaisten asiointimatkojen määrään liittyvään tulkintaan. Mikäli palveluntarpeen arvioinnissa tunnistettu tarve on suurempi ja tarve on myös toteennäytetty, olisi mahdollista myöntää matkoja enemmän. Vammaisella henkilöllä on oikeus vähintään 18 yhdensuuntaiseen asiointi- ja vapaa-ajan matkaan kuukaudessa, säännöstä ei tulisi tulkita sillä tavoin, että vammaisen henkilön subjektiivinen oikeus olisi kuukaudessa enintään 18 matkaa vaan tarvittaessa vapaa-ajan matkoja voidaan myöntää enemmän.

27. Onko taloudellista tukea koskeva pykälä (25 §) tarkoituksenmukainen?

o Kyllä pääosin

Ministeriö esittää 25§ pykälän seuraavan lisäyksen kohtaan 4 vapaa-ajantoiminnot:

1) lain perusteluja tulee avata siten, että terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen ja vammaisten osallisuuteen vapaa-ajan toiminnoissa tarkoitettujen välineiden ja laitteiden hankintaan tulee myöntää taloudellista tukea tämän lainkohdan perusteella.

2) Esitämme 25§ pykälän seuraavan lisäyksen kohtaan 4 vapaa-ajantoiminnot:

”Hyvinvointialue korvaa asiakaspalvelusuunnitelmaan kirjattujen toimintarajoitteen edellyttämistä välttämättömistä ja kohtuullisista fyysiseen aktiivisuuteen tähtäävistä apuvälineistä, kuten standardihintaisista liikuntavälineistä. Asiakkaan omavastuuosuudeksi määritellään 50% ja katoksi 2000 euroa. Apuvälineen käyttöikä arvioidaan, määritellään ja kirjataan asiakkaan palvelusuunnitelmaan”.

32. Antavatko esityksen arvioidut ihmisvaikutukset (vammaiset lapset ja aikuiset, iäkkäät henkilöt) oikean kuvan uudistuksen vaikutuksista?

o Kyllä pääosin

Sanna Marinin hallituksen ohjelman yhtenä keskeisenä tavoitteena on hyvinvoinnin edistäminen ja eriarvoisuuden vähentäminen. Yhtenä keinona tavoitteeseen pääsemiseksi on hallitusohjelmaan kirjattu tavoite päätösten hyvinvointi- ja terveysvaikutuksien kattavasta arvioinnista.

Väestön liikkumisen ja liikunnan edistäminen edellyttää, että liikkumisen ja liikunnan kysymykset huomioidaan esimerkiksi sosiaali- ja terveys-, koulutus-, ympäristö- ja liikennepolitiikkaan liittyvässä säädösvalmistelussa. Vammaispalvelulain uudistuksen yhteydessä on tehty säädösehdotukselle perinteistä vaikutusten arviointia. Osana vaikutusten arviointia ei ole kuitenkaan arvioitu uudistuksen vaikutuksia vammaisten henkilöiden liikkumiseen ja liikuntaan, vaikka vammaispalvelulaki on vammaisten henkilöiden liikkumisen ja liikunnan kannalta aivan keskeinen laki, kuten liikkumisen ja liikunnan harrastamisen mahdollistavien apuvälineiden sekä riittävien avustaja- ja kuljetuspalveluiden kannalta.

Ministeriö esittää, että vammaispalvelulain uudistuksessa tulee arvioida uudistuksen vaikutukset vammaisten henkilöiden fyysiseen aktiivisuuteen ja liikuntaan.

34. Muut vapaamuotoiset huomiot esityksestä.

Vammaispalvelun uudistamisessa tulee huomioida nykyistä paremmin liikunnan edistäminen. Lain tarkoituksena on lisätä tavoitteet vammaisten fyysisen aktiivisuuden ja liikunnan lisäämiseksi. Huomiona lain 1§:ään lain tarkoituksesta ministeriö toteaa, että vammaispalvelulainsäädännön uudistaminen sisältyy pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmaan. Hallitusohjelman tavoitteena on myös liikunnallisen kokonaisaktiivisuuden nousu kaikissa väestö- ja ikäryhmissä sekä vammaisurheilun edistäminen. Hallitusohjelman tavoitteena on myös vahvistaa yhdenvertaisuutta ja oikeuksien yhdenvertaista toteutumista. Hallitusohjelman mukaan erityistä huomiota kiinnitetään heikoimmassa asemassa olevien ihmisten oikeuksien turvaamiseen.

Nostamme esiin, että vammaispalvelulain uudistaminen ei ole tärkeää vain vammaisten henkilöiden keskeisten palveluiden kannalta vaan uudistus on tärkeä myös hallitusohjelman liikunta- ja yhdenvertaisuustavoitteiden kannalta. Vammaisten henkilöiden toimintakyvyn, liikkumisen ja liikunnan edistäminen edellyttää laajaa poikkihallinnollista yhteistyötä. Vammaisten henkilöiden ihmisten arki kuluu suurelta osin liikuntahallinnon ulottumattomissa ja muiden hallinnonalojen vaikutuspiirissä, kuten vammaispalveluissa. Vammaispalveluiden sisällöllä ohjeistuksineen, suosituksilla ja riittävillä määrärahoilla on keskeinen merkitys vammaisten henkilöiden liikunnalle ja liikunnan harrastamiselle. Lisäksi vammaispalveluiden tavoitteena on tukea vammaisten henkilöiden työ- ja toimintakykyä sekä omatoimisuutta ja itsemääräämisoikeutta, mikä edellyttää myös vammaisten henkilöiden fyysisen toimintakyvyn ja liikunnan tukemista ja edistämistä.

Nostamme esiin, että hallituksen esityksessä uudeksi vammaispalvelulaiksi ei huomioida riittävän hyvin vammaisten henkilöiden liikunnan tukemista ja edistämistä, eikä esitys tue riittävästi vammaisten henkilöiden fyysisen toimintakyvyn edistämistä ja liikunnan harrastamista. Lain tarkoituksena on lisätä tavoitteet vammaisten fyysisen aktiivisuuden ja liikunnan lisäämiseksi.

Lopuksi opetus- ja kulttuuriministeriö toteaa, että ministeriön eri osastojen esittelijät ovat mielellään yhteistyössä lausunnossa esitettyjen huomioiden ja ehdotusten jatkovalmistelussa.

Kansliapäällikkö

Anita Lehikoinen

Opetusneuvos

Tarja Kahiluoto

Jakelu

STM Sosiaali- ja terveysministeriö

Tiedoksi

OKM KPE Kansliapäällikön esikunta
 OKM NUOLI Nuoriso- ja liikuntapolitiikan osasto
 OKM KUPO Kulttuuri- ja taidepolitiikan osasto
 OKM KTPO Korkeakoulu- ja tiedepolitiikan osasto
 OKM LAMOS Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen osasto

VN/12531/2021-OKM-26

Seuraavat henkilöt ovat allekirjoittaneet tämän asiakirjan sähköisesti /

Följande personer har undertecknat denna handling elektroniskt /

This document has been signed electronically by the following persons: